

*ДЕБИЧ Марія,
кандидат педагогічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
Інституту вищої освіти НАПН України*

НОВІ МОЖЛИВОСТІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЕЛЕКТРОННЕ НАВЧАННЯ

У статті проаналізовано нові можливості інтернаціоналізації вищої освіти. Зазначено, що використання програм електронного навчання є третьою хвилею інтернаціоналізації. Простежено історію виникнення електронного навчання. Наведено приклад упровадження масових відкритих онлайн курсів, які надають доступ до різноманітних навчальних матеріалів. Відзначено відмінності у поглядах на відкриті онлайн курси європейських та американських дослідників. Вказано на переваги та недоліки електронної освіти. Наведено приклади онлайн курсів в українських навчальних закладах.

Ключові слова: *електронне навчання, відкрита освіта, Європейська асоціація університетів дистанційного навчання, відкриті освітні ресурси, Всесвітній союз транснаціональної освіти.*

Постановка проблеми та її актуальність. У ХХІ столітті значущість міжнародного виміру вищої освіти зросла, водночас цей вимір став складнішим. Впродовж останнього десятиліття з'явилися нові учасники, програми, можливості та результати процесів інтернаціоналізації.

Сучасна вища освіта вимагає нової стратегії розвитку і серйозного реформування на базі перспективних освітніх технологій, спрямованих на підвищення ефективності та якості освітніх послуг.

Медіатехнології створили сприятливіші умови для інтернаціоналізації вищої освіти. Вищі навчальні заклади пропонують транснаціональні навчальні програми в різноманітних формах, включаючи й електронну.

Розвиток і вдосконалення медіатехнологій сьогодні відбувається за трьома глобальними напрямками:

- супровід традиційного процесу навчання (face-to-face) – можливість надання учасникам освітнього процесу додаткових інформаційних ресурсів та засобів комунікації;
- підтримка дистанційного навчання – реальна можливість проводити навчання на відстані;

- online навчання – навчання в режимі реального часу [5].

Метою статті є аналіз нових можливостей інтернаціоналізації вищої освіти, що полягають у використанні удосконалених програм електронного навчання.

Виклад основного матеріалу. Країни Заходу мають найбільший досвід міждержавної взаємодії та її еволюції у напрямі інтернаціоналізації в міжнародній освітній галузі. Аналітики виявили три хвилі цього явища [10], перша з яких (XIX-XX ст.) полягала у русі студентів у заклади зарубіжжя для навчання в обраному університеті. Друга хвиля – участь союзів навчальних закладів в експорті освітніх послуг за допомогою програм-двійників («*twinning*»), (приклад – Азія 1990-х років, коли багато приватних навчальних закладів видавали студентам іноземні дипломи у своїй країні). Нова третя хвиля з'явилася порівняно недавно. Її визначальна риса – створення кампусів (галузевих містечок) на зарубіжних ринках і розвиток транскордонних онлайн курсів за допомогою Інтернету. Відкриття кампусів включає значно більше інвестицій і ризиків, але все ж упроваджується урядом тих країн, які піклуються про швидке підвищення якості інфраструктури місцевої освіти. Вкажемо, що вихід на міжнародний ринок освітніх послуг шляхом розвитку електронного навчання менш ризикований і дешевий.

Аналіз наукових праць українських та зарубіжних авторів з цієї теми свідчить про неупорядкованість термінології: електронне навчання, дистанційне навчання, віртуальне навчання, онлайн-навчання, цифрове навчання та інші [1 – 5]. У нашій статті ми використовуємо інтернаціональний англomовний термін *e-learning* та його український переклад *електронне навчання* чи *e-навчання*.

Термін «*e-learning*» існує з 1999 року, коли його вперше використали на семінарі КБТ (CBT – Cognitive Behavioral Therapy). Принципи, що лежать в основі електронного навчання, добре задокументовані протягом всієї історії, є багато свідчень навчання через листування з середини XIX ст.

Технології електронного навчання, що реалізується із застосуванням Інтернету і мультимедіа, стали невід'ємною складовою сучасного навчального процесу. Численні іноземні відкриті освітні ресурси (Open Educational Resources – OER) і масові відкриті онлайн курси (Massive Open Online Courses – MOOC) надають доступ до різноманітних навчальних матеріалів, що впливають на інтелектуальний, професійний розвиток слухачів та на систему їхніх поглядів і цінностей. Відкриті освітні ресурси – це цифрові матеріали, які доступні за відкритою ліцензією і можуть бути використані для викладання, навчання, досліджень тощо.

Масову доступність OER і MOOC отримали приблизно п'ять років тому і до теперішнього часу вже міцно зайняли вагому нішу в сфері освітніх послуг. Не менш популярним є самостійне навчання, або Self-Paced Learning – навчання, при якому слухачі вчаться в своєму власному темпі, без фіксованої дати старту чи запланованих дат завершення разом з іншими студентами, які навчаються в тій же програмі.

Оминаючи питання авторства уведення в обіг терміну «масовий відкритий онлайн курс», вкажемо, що вже у 2011 році славнозвісний Массачусетський технологічний інститут пропонував великий набір онлайн ресурсів, а роком пізніше разом з Гарвардом очолили ініціативу створення платформи edX для просування онлайн курсів. Оксфордський онлайн словник включив термін MOOC в серпні 2013 року.

Для того, щоб сформулювати визначення розглянемо окремо складові цього терміну.

Massive (масовий) – розрахований на велику кількість учасників; Open (відкритий): – безкоштовний курс, і будь-хто і в будь-який момент може приєднатися до нього; Online (онлайн) – матеріали курсу і результати спільної роботи знаходяться в мережі Інтернет у відкритому для учасників доступі; Course (курс): – передбачає назву, структуру, правила роботи та загальні цілі, які згодом для кожного учасника можуть змінюватися.

Отже масовий відкритий онлайн курс означає безкоштовний онлайн курс, призначений для великої кількості учасників, доступний для будь-кого в будь-якому місці за умови підключення до Інтернету, відкритий для всіх без вступної кваліфікації.

Сьогодні сайти OER і MOOC стають все більш популярними освітніми майданчиками, які не мають кордонів завдяки Інтернету і вкрай привабливі завдяки безкоштовному доступу до навчальних матеріалів, розрахованих на різні рівні початкової підготовки слухачів. Масові відкриті онлайн курси – це одна з найновіших і прогресивних форм дистанційного навчання, активно розвивається в світовій освіті. Найпопулярніші масові онлайн курси Coursera, edX, Udacity, що реалізуються університетами США і Європи, збирають сотні тисяч слухачів.

Онлайн курс ґрунтується на активній участі сотень і тисяч студентів, які самі організовують свою участь у відповідності з цілями навчання, попередніми знаннями і навичками, а також спільними інтересами. Він носить глобальний, а не регіональний характер і виходять за рамки університету.

Онлайн курси зменшують бар'єри в навчанні і підвищують самостійність учнів, які набувають професійні навички для участі в глобальних взаємодіях.

Такі курси є першим полігоном для зростання знань в розподіленому, глобальному цифровому світі і мають велике значення для майбутнього цивілізації. [3].

З 2013 року MOOC діє в Європі, розпочинаючи із загальноєвропейської ініціативи OpenupEd (відкрита освіта) і надаючи доступ до різних регіональних платформ (наприклад, FutureLearn, Iversity, FUN, UNEDcoma, Miriada X). Керівництво ЄС з 2014 р. фінансує одразу кілька проєктів. З огляду на європейський вектор інтеграції вищої школи України, розглянемо доповідь «Інституційні стратегії MOOC в Європі» [9], де зроблено порівняння справ з е-навчанням на двох континентах.

Опитування й аналіз охоплювали 67 закладів вищої освіти з 20 країн ЄС, Вірменії та Російської Федерації з близько трьома мільйонами студентів. Виявилось, що 71,7% європейських навчальних закладів мають онлайн курси або планують розробити їх. Це свідчить про оптимізм і зростання таких закладів на 58%, а от у США відповідний показник знизився з 14,3% до 13,6%.

Результати показують значні відмінності в уявленнях про е-навчання між Америкою і Європою. Переважна більшість європейських закладів не згодна з твердженням, що облікові дані про завершення курсів призведуть до плутанини вищих ступенів освіти, а більшість у США погоджується з ним. Також понад 80% європейських закладів згодні з твердженням, що онлайн курси важливі для вищої освіти та інтернет-педагогіки, а в США цей показник знизився з 44% у 2013 році до 28% в 2014 році.

У той час як у США переважна більшість (66%) стверджують, що ще занадто рано говорити, чи відповідають онлайн курси меті закладу вищої освіти, більшість в ЄС (58%) відзначають, що вони вже задовольнили деякі або більшість цілей. Європейські заклади мають більш позитивне ставлення до курсів і мають позитивний досвід. Наголосимо, що цілі, пов'язані з фінансами (зниження витрат, отримання доходу) і масштабною не розглядаються як основна мета цих курсів на обох континентах. Провідною метою в цьому і декількох інших дослідженнях є підвищення інституційної видимості й репутації. Поліпшити якість на території кампуса, перейти до більш гнучкої онлайн-освіти, поліпшити викладання і відповідати вимогам учнів і суспільства – вказано в якості важливих цілей.

Заклади вищої освіти вважають, що їхня участь в е-навчанні в основному обумовлена: необхідністю електронних навичок на робочих місцях; поліпшенням якості навчання; інтернаціоналізацією.

Очевидно, що європейські заклади вищої освіти активніші в е-навчанні від американських і мають більш позитивне бачення і ситуації, і перспектив.

Можливо, це пояснюється значними відмінностями у фінансуванні вищої освіти між США, де вища державна централізація, та ЄС, де Європейська Комісія виділила на проекти значні кошти. Європа більше експериментує з онлайн-педагогікою і різними типами електронного навчання. Важливою ми вважаємо наявність рамок ECTS в Європі, що забезпечує міцну основу для визнання повноважень між закладами вищої освіти.

Хоча європейські заклади знають, що онлайн курси є важливим глобальним рухом та інструментом для освітньої політики, все ж багато хто не наважується активно займатися е-навчанням. Педагогічні, стратегічні й економічні питання домінують серед проблем, які призвели до затримки започаткування цих курсів у європейських вишах [7].

Очевидно, що через Інтернет ВНЗ взаємопов'язані більше ніж коли-небудь у минулому. Це створює нові можливості для студентів і співробітників, щоб співпрацювати з університетами-партнерами та брати участь в організації семінарів, товариств, міжнародних класів і мобільності у всьому світі, що призводить до міжнародного досвіду для всіх. Це партнерство може охоплювати R&D інститути, підприємства, сферу громадських послуг.

З точки зору студента, навчання у взаємопов'язаному світі можливе тільки тоді, коли університети та інші організації знань готові відкрити свої знання для зовнішнього світу і дати відкритий доступ до них. Тому вони вітають відкриті освітні ресурси і онлайн курси. Це значно збагачує досвід навчання студентів-дипломників, сприяє безперервній професійній освіті та допомагає особам на їхніх робочих місцях. Як наслідок, онлайн курси підтримують місію університетів про внесення свого вкладу в суспільство, засноване на знаннях, та сприяють освіті в інтересах студентів і суспільства в цілому, відображаючи такі цінності, як справедливість, якість і різноманітність.

Зауважимо, що електронна освіта має і переваги, і недоліки. Електронне навчання пропонує простоту, гнучкість і можливість віддаленого доступу до аудиторії за своїм графіком, тобто серед переваг лідирують відсутність вікових та географічних обмежень; інтерактивність; економічна ефективність.

Але є й очевидні недоліки: практичні навички складніше здобути з інтернет-ресурсів; ізоляція; проблеми здоров'я (зір, постава); проблема якості; проблема визнання диплому та ін.

Поява інновацій в онлайн курсах доводить наявність взаємодії різних соціальних, економічних і технічних розробок в сфері освіти у глобальному контексті. Відкрита освіта може зіграти важливу роль в забезпеченні доступу до освіти для всіх і в подоланні труднощів, які створюються мінливими обставинами. Серед таких змін:

- глобалізація і зростаюча інтернаціоналізація в сфері вищої освіти;
- зростаючий попит на доступ до вищої освіти (очікується, що до 2020 року в усьому світі буде понад 120 млн студентів);
- мінлива демографія тих, хто навчається, збільшення кількості дорослих студентів;
- широкий доступ до технологій і засобів комунікації;
- необхідність у зміні цін, фінансової доступності та економічних моделей для вищої освіти [4].

У контексті інтернаціоналізації OER і MOOC, а також розширення міжнародного співробітництва виникає необхідність формування в даній сфері міждержавних об'єднань і асоціацій.

Однією з них є Європейська асоціація університетів дистанційного навчання (ЄАУДН, European Association of Distance Teaching Universities, EADTU) створена в січні 1987 року з метою розвитку Європейської мережі вищої дистанційної освіти, а також організації Європейського відкритого університету [6].

Існують й інші цілі створення ЄАУДН: підтримка двосторонніх і багатосторонніх контактів між викладачами, які викладають дистанційно; співробітництво у галузі наукових досліджень, у розробці лекційних курсів і в обміні цими курсами; розробка і розвиток нових методів і прийомів вищої дистанційної освіти, включаючи нові технічні засоби, прикладні науки і засоби інформації; складання планів співпраці з європейськими урядами і промисловістю; забезпечення відкритого доступу до вищої освіти в Європі.

Мережа Європейського відкритого університету дає можливість студентам здавати заліки та іспити в будь-якому з університетів, що входять до ЄАУДН, якщо їм було видано відповідне посвідчення. Угода про взаємне визнання екзаменаційних і атестаційних оцінок забезпечує базис для європейської співпраці й зміцнення мережі Європейського відкритого університету; крім того, угода підсилює двосторонні та багатосторонні контакти, дозволяє студентам з однієї країни слухати лекційні курси у відкритому чи дистанційному освітньому закладі в іншій країні. Все це гарантує якість освіти по всій Європі.

Важливо вказати, що ЄАУДН сприяє онлайн, відкритій, гнучкій освіті (Online, Open, Flexible Education – OOF); проводить її експертизу, організовуючи події, обміни персоналом та студентами, експертні опитування, проекти та інше; підтримує політику співпраці й творення політики на ректорському рівні та спільно з керівництвом ЄС, європейськими

зацікавленими особами і національними урядами; є форумом і структурою для постійного спілкування адміністраторів і персоналу; діє в 6 галузях: *навчання впродовж життя, дослідження й інновації, відкрита освіта та масові відкриті онлайн курси, віртуальна мобільність, навички та зайнятість та забезпечення якості*; пропонує платформу для членів на заходах, наприклад, щорічні конференції з онлайн, відкритої і гнучкої освіти; є інформаційним центром для членів з питань найновіших досягнень онлайн освіти та інших програм і дій ЄС.

Кожна країна ЄС відповідає за свої власні системи освіти і професійну підготовку. Політика ЄС спрямована на підтримку національних дій і допомагає у вирішенні спільних проблем. Стратегія «Освіта та навчання 2020» [11] є основою для співробітництва в галузі освіти та професійної підготовки. Це також форум для обміну передовим досвідом, взаємного навчання, збору та поширення інформації, а також поради та підтримка політичних реформ.

Одним із завдань ЄС на період до 2020 року є підтримка мобільності студентів та фахівців: принаймні, 20% випускників закладів вищої освіти та 6% 18-34-річних з початковою професійною кваліфікацією повинні деякий час стажуватися або навчатися за кордоном;

Значна роль в ініціативах інтернаціоналізації вищої освіти і оцінки її ефективності належить Всесвітньому союзу транснаціональної освіти (Global Alliance for Transnational Education – GATE) [8], функції секретаріату в якому виконує Центр забезпечення якості в міжнародній освіті. Ця організація створена в 1995 році і сприяє поглибленню взаємодії між навчальними закладами внаслідок підписання ними різноманітних угод про впровадження узгоджених освітніх програм. Формування банку даних акредитованих навчальних закладів та програм усього світу, забезпечення легкого онлайн-доступу до відомостей, що стосуються розвитку транснаціональних програм – основні завдання цієї організації.

У Концепції віртуальної інтернаціоналізації вищої освіти України [2] зазначено, що використання спільного програмного забезпечення (groupware) в робочому просторі утворює спільне робоче середовище та приводить до появи нового класу фахівців, а саме – е-професіоналів, які можуть працювати разом, незалежно від свого географічного місцеперебування.

Ці тенденції створюють передумови для всебічної віртуальної інтернаціоналізації освіти. По-перше, поява такого програмного забезпечення дозволяє привнести в навчальний процес якісно новий досвід, а саме – міжнародну електронну мобільність, коли студенти з різних країн можуть спільно працювати над своїми навчальними проектами. По-друге, розвиток в

процесі навчання у студентів компетентності міжнародної електронної співпраці підвищує їх шанси на подальшу успішну кар'єру в сучасному глобальному середовищі.

Прикладом віртуальної інтернаціоналізації освіти є відеоконференції, які проводилися в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу з Канадським університетом на базі стандартної програми до веб-камери, без встановлення будь-яких інших додаткових програм. Інформацію про онлайн курси можна зустріти в публікаціях українських науковців ([1 – 3] та ін.).

Висновки. Один зі способів залишитися на вершині ринку, що швидко змінюється, – реалізувати бізнес-стратегію, яка максимізує синергію між безперервним навчанням і продуктивністю робочої сили. Без відповідної технологічної підтримки програми навчання є менш ефективними. Дослідження показали, що e-learning – це відмінний спосіб для досягнення якісних результатів в короткі терміни. На національному та міжнародному рівнях знадобляться нові форми фінансування, гарантії якості та акредитації для того, щоб підтримувати нові підходи, моделі надання вищої освіти. Уряду потрібно використовувати відкритість освіти по максимуму і зробити освіту доступнішою для всіх, в тому числі, у фінансовому плані, але водночас це має приносити дохід установам у системі відкритої вищої освіти.

Представлені тенденції розвитку даного сектора освітніх послуг дають змогу припустити, що в перспективі вони можуть створити конкуренцію традиційним формам навчання в освітніх установах. Можливо такий сценарій спричинить глобальні зміни у ставленні до очного навчання в освітніх закладах або навіть змінить сам інститут вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Бугайчук К. Л. Масовий відкритий дистанційний курс: поняття, особливості проведення та перспективи використання в навчальному процесі системи МВС [Електронний ресурс] // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. №6 (26). – Режим доступу : <http://www.journal.iitta.gov.ua>
2. Концепція віртуальної Інтернаціоналізації вищої освіти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.eicl.kharkiv.edu/upload/E-internationalization%20concept_Ukraine.pdf
3. Кухаренко В. Н. Инновации в e&Learning: массовый открытый дистанционный курс / В. Н. Кухаренко // Высшее образование в России. – 2011. – № 10. – С. 93-99.
4. MOOK и открытое образование: Значение для высшего образования.

Белая книга. Ли Юань и Стефан Пауэлл. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.euroosvita.net/prog/data/attach/.../moocs-and-open-education-1.do...

5. Пресс И. А. О некоторых психолого-педагогических аспектах применения e&Learning / И. А. Пресс // Высшее образование в России – 2011. – № 10. – С. 105-111.

6. European Association of Distance Teaching Universities: Mission-Strategy. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.eadtu.eu/about-eadtu/mission-strategy>

7. 2nd European Summit on open and online learning and the modernisation agenda for European higher education 2 April 2014. Message (Summary).

[Электронный ресурс]. – Режим доступа:

http://www.eadtu.eu/documents/Events/Summit2014/Summit_Message.pdf

8. Global Alliance for Transnational Education. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.jones.com/companies/gate>

9. Jansen D., Schuwer R. Institutional MOOC strategies in Europe. Status report based on a mapping survey conducted in October – December 2014.

[Электронный ресурс]. – Режим доступа:

http://www.eadtu.eu/documents/Publications/OEenM/Institutional_MOOC_strategies_in_Europe.pdf

10. Mazzarol T. “The Third Wave: Future Trends in International Education” CEMI Discussion Paper Series, DP 0104, Centre for Entrepreneurial Management and Innovation, 2001. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.cemi.com.au

11. Strategic framework – Education & Training 2020. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/index_en.htm

Mariya Debich

NEW OPPORTUNITIES FOR HIGHER EDUCATION INTERNATIONALIZATION: E-LEARNING

Summary

The article analyzes new opportunities for higher education internationalization. E-learning program is considered to be the third wave of internationalization. The article traces the e-learning history. An example on implementation of massive open online course that provides access to a variety of educational materials is given. Differences in views on massive open online courses of European and American researchers are stressed. The advantages and

disadvantages of e-learning are specified. Examples of courses in the use of Ukrainian higher educational establishments are given.

Key words: *e-learning, open education, European Association of Distance Teaching Universities, open educational resources, Global Alliance for Transnational Education.*

Мария Дебич

НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ: ЭЛЕКТРОННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Аннотация

В статье проанализированы новые возможности интернационализации высшего образования. Отмечено, что использование программ электронного обучения является третьей волной интернационализации. Прослежена история возникновения электронного обучения. Приведен пример внедрения массовых открытых онлайн курсов, которые предоставляют доступ к различным учебным материалам. Отмечено различия во взглядах на открытые онлайн курсы европейских и американских исследователей. Указано на преимущества и недостатки электронного образования. Приведены примеры онлайн курсов в украинских учебных заведениях.

Ключевые слова: *электронное обучение, открытое образование, Европейская ассоциация университетов дистанционного обучения, открытые образовательные ресурсы, Всемирный союз транснационального образования.*